

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IV kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM 10-135-04

Druk nr 3261
Warszawa, 17 września 2004 r.

Pan
Józef Oleksy
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

**- o prawie pomocy w postępowaniu
w sprawach cywilnych, prowadzonym
w państwach członkowskich Unii
Europejskiej** wraz z projektem aktu
wykonawczego.

Projekt ma na celu wykonanie prawa Unii Europejskiej.

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Sprawiedliwości.

Z szacunkiem
(-) Marek Belka

U S T A W A

z dnia

o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej¹⁾

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Ustawa reguluje:

- 1) zasady, warunki i tryb przyznawania osobom fizycznym mającym miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej prawa pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w Polsce;
- 2) zasady, warunki i tryb przyznawania osobom fizycznym mającym miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej prawa pomocy na potrzeby postępowania w sprawach cywilnych, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej.

2. Jeżeli osoba fizyczna ubiegająca się o przyznanie jej prawa pomocy lub korzystająca z tego prawa, zwana dalej „wnioskodawcą”, nie ma obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej, przepisy ustawy stosuje się do niej wówczas, gdy przebywa na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej zgodnie z prawem tego państwa.

3. Państwem członkowskim Unii Europejskiej w rozumieniu ustawy jest każde państwo członkowskie Unii Europejskiej z wyłączeniem Królestwa Danii, zwane dalej „państwem członkowskim”.

Art. 2. O możliwości ubiegania się o prawo pomocy decyduje data złożenia wniosku o przyznanie tego prawa do organu właściwego według art. 8 lub art. 21. Późniejsza zmiana miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu przez wnioskodawcę nie wpływa na możliwość ubiegania się o przyznanie lub korzystania z prawa pomocy.

Art. 3. W sprawach nieuregulowanych w ustawie, do postępowania w przedmiocie przyznania prawa pomocy stosuje się przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.²⁾) oraz ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88, z późn. zm.³⁾).

Rozdział 2

Prawo pomocy

w postępowaniu prowadzonym w Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 4. Wnioskodawca mający miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim może ubiegać się o przyznanie prawa pomocy w postępowaniu, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie i na warunkach określonych w przepisach niniejszego rozdziału.

Art. 5. 1. Prawo pomocy obejmuje:

- 1) zwolnienie od kosztów sądowych;
- 2) ustanowienie adwokata albo radcy prawnego – jeżeli to możliwe, władającego językiem zrozumiałym dla wnioskodawcy – w celu świadczenia przez niego pomocy prawnej, w szczególności udzielenia wnioskodawcy niezbędnej porady prawnej oraz występowania w jego imieniu przed sądem;
- 3) ponoszenie przez Skarb Państwa niezbędnych kosztów podróży wnioskodawcy związanych z nakazanym przez sąd jego osobistym stawiennictwem, jeżeli wnioskodawca nie może być przesłuchany w inny sposób.

2. Przepisy o przyznaniu prawa pomocy, w zakresie dotyczącym ustanowienia adwokata lub radcy prawnego oraz pokrycia niezbędnych wydatków, o których mowa w ust. 1 pkt 3, mają odpowiednie zastosowanie do wnioskodawcy korzystającego z ustawowego zwolnienia od obowiązku uiszczenia kosztów sądowych według prawa polskiego.

Art. 6. 1. Prawo pomocy może być pełne albo częściowe.

2. Pełne prawo pomocy obejmuje całkowite zwolnienie od kosztów sądowych, ustanowienie adwokata albo radcy prawnego oraz pokrycie niezbędnych wydatków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 3.

3. Częściowe prawo pomocy obejmuje ustanowienie adwokata albo radcy prawnego, a ponadto może obejmować:

1) częściowe zwolnienie od opłat sądowych i wydatków albo

2) częściowe zwolnienie od opłat sądowych i wydatków oraz częściowe zwolnienie od niezbędnych wydatków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 3.

4. Częściowe zwolnienie od opłat sądowych lub wydatków polega na zwolnieniu od poniesienia ułamkowej ich części i w takim samym ułamku rozciąga się na postępowanie wykonawcze albo egzekucyjne.

Art. 7. 1. Prawo pomocy może być przyznane wnioskodawcy na jego wniosek złożony przed wszczęciem postępowania lub w jego toku. Wniosek jest wolny od opłat sądowych.

2. Wniosek sporządza się na piśmie w języku polskim albo w języku angielskim. Jeżeli dokumenty uzasadniające wniosek nie są sporządzone w jednym z tych języków, do wniosku załącza się ich tłumaczenie na język polski lub język angielski dokonane przez osobę uprawnioną według prawa państwa członkowskiego do dokonywania tłumaczeń.

Art. 8. 1. Wniosek o przyznanie prawa pomocy składa się w sądzie, w którym ma być wszczęte lub jest prowadzone postępowanie rozpoznawcze. Jeżeli

wniosek dotyczy przyznania prawa pomocy w postępowaniu wykonawczym albo egzekucyjnym, składa się go w sądzie rejonowym, w którego obszarze właściwości jest lub ma być wykonane orzeczenie lub prowadzona egzekucja.

2. Wniosek o przyznanie prawa pomocy można złożyć również za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej lub za pośrednictwem wyznaczonego w tym celu właściwego organu państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Ministerstwo Sprawiedliwości niezwłocznie przekazuje wniosek do właściwego sądu.

Art. 9. 1. Wniosek o przyznanie prawa pomocy powinien zawierać oświadczenie wnioskodawcy obejmujące dane o jego stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Do wniosku załącza się dokumenty potwierdzające zawarte w nim dane oraz dokumenty potwierdzające obywatelstwo, miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu wnioskodawcy, a jeżeli wnioskodawca nie ma obywatelstwa państwa członkowskiego – dokument potwierdzający, że wnioskodawca przebywa na terytorium państwa członkowskiego zgodnie z prawem tego państwa.

2. Wniosek o przyznanie prawa pomocy może być złożony na urzędowym formularzu.

Art. 10. 1. Jeżeli oświadczenie wnioskodawcy zawarte we wniosku o przyznanie prawa pomocy jest niewystarczające dla oceny rzeczywistego stanu rodzinnego, majątku i dochodów wnioskodawcy albo budzi wątpliwości co do prawdziwości, sąd wzywa wnioskodawcę do uzupełnienia braków, w wyznaczonym terminie, nie dłuższym niż miesiąc.

2. Uzupełnienie braków wniosku następuje przez złożenie dodatkowych wyjaśnień lub dokumentów. Dokumentami tymi mogą być w szczególności odpisy zeznań podatkowych, wyciągi lub wykazy z posiadanych rachunków bankowych, depozytów bankowych, papierów wartościowych, oraz

zaświadczenia o wysokości wynagrodzeń za pracę, honorariów i innych należności i otrzymywanych świadczeń, w tym emerytur, rent i alimentów.

Art. 11. Jeżeli wnioskodawca mimo wezwania nie uzupełni braków wniosku w określonym terminie, sąd rozpoznaje wniosek na podstawie przedstawionych danych.

Art. 12. 1. W przedmiocie wniosku o przyznanie prawa pomocy orzeka sąd.

2. Sądem właściwym do rozpoznania wniosku jest sąd, przed którym ma być wszczęte lub jest prowadzone postępowanie rozpoznawcze. Jeżeli wniosek dotyczy przyznania prawa pomocy w postępowaniu wykonawczym albo egzekucyjnym, właściwy jest sąd rejonowy, w którego obszarze właściwości jest lub ma być wykonane orzeczenie lub prowadzona egzekucja.

3. Postanowienie sądu może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

Art. 13. 1. Sąd przyznaje prawo pomocy, jeżeli wnioskodawca wykaze, że nie jest w stanie ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny kosztów postępowania, o których mowa w art. 5 ust. 1.

2. Pełne prawo pomocy sąd przyznaje, gdy wnioskodawca wykazał, że nie jest w stanie ponieść jakichkolwiek kosztów postępowania, a częściowe – gdy wykazał, że nie jest w stanie ponieść pełnych kosztów postępowania.

Art. 14. 1. Jeżeli wnioskodawca ubiega się o prawo pomocy w postępowaniu o uznanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim albo o stwierdzenie wykonalności takiego orzeczenia lub ugody zawartej przed sądem innego państwa członkowskiego lub dokumentu urzędowego sporządzonego w innym państwie członkowskim, albo w postępowaniu egzekucyjnym lub wykonawczym, które jest lub ma być prowadzone na podstawie takiego orzeczenia, ugody lub dokumentu, i korzystał z prawa pomocy w innym państwie członkowskim, w którym prowadzone było postępowanie zakończone wydaniem orzeczenia lub zawarciem ugody albo w którym został sporządzony dokument, sąd może odmówić przyznania prawa pomocy lub przyznać je w mniejszym zakresie tylko w razie istotnej zmiany sytuacji majątkowej

lub rodzinnej wnioskodawcy, która wystąpiła po przyznaniu mu prawa pomocy w innym państwie członkowskim.

2. Sąd nie jest związany przyznaniem wnioskodawcy prawa pomocy w innym państwie członkowskim wyłącznie na potrzeby postępowania, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 15. 1. Jeżeli wnioskodawca nie wykazał, że istnieją okoliczności, o których mowa w art. 13 ust. 1, w tym nie przedstawił wszystkich wymaganych danych, o których mowa w art. 11, sąd odmawia przyznania prawa pomocy.

2. Sąd odmawia przyznania prawa pomocy także w razie oczywistej bezzasadności dochodzonego roszczenia lub obrony praw.

Art. 16. 1. Wnioskodawca korzystający z prawa pomocy obejmującego zwolnienie od kosztów sądowych nie wnosi opłat sądowych i nie ponosi wydatków, które wykłada za niego Skarb Państwa w całości lub w części objętej zwolnieniem. Zwolnienie od wydatków obejmuje w szczególności ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów tłumaczenia dokumentów niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy, których złożenia wymaga sąd lub inny właściwy organ albo które składa wnioskodawca, a także kosztów podróży i niezbędnych wydatków świadków wezwanych do sądu na żądanie wnioskodawcy, jeżeli nie mogą być przesłuchani w inny sposób.

2. Skarb Państwa ponosi koszty ustanowienia adwokata albo radcy prawnego, które obejmują:

- 1) wynagrodzenie odpowiednio według stawek opłat za czynności adwokatów albo czynności radców prawnych ustanowionych z urzędu, określone w odrębnych przepisach;
- 2) niezbędne, udokumentowane wydatki adwokata albo radcy prawnego, w szczególności wydatki związane z porozumiewaniem się w niezbędnym zakresie z wnioskodawcą niewładającym językiem polskim za pośrednictwem tłumacza, w tym tłumaczeniem rozmów pełnomocnika z wnioskodawcą poza czynnościami sądowymi; wynagrodzenie

tłumacza pośredniczącego w porozumiewaniu się adwokata albo radcy prawnego z wnioskodawcą nie może przekraczać stawek przewidzianych w przepisach o wynagrodzeniu tłumaczy przysięgłych.

Art. 17. 1. Na uzasadniony wniosek ustanowionego adwokata albo radcy prawnego przewodniczący albo sąd może przyznać zaliczkę na pokrycie wydatków, o których mowa w art. 16 ust. 2 pkt 2.

2. Wnioskodawcy korzystającemu z prawa pomocy obejmującego koszty, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 3, przewodniczący albo sąd może przyznać zaliczkę na ich pokrycie.

3. Osoba, której przyznano zaliczkę, jest obowiązana rozliczyć się z niej, na podstawie rachunków, w terminie miesiąca od jej otrzymania, nie później jednak niż przed wydaniem postanowienia w przedmiocie kosztów.

4. Na postanowienie oraz zarządzenie o odmowie przyznania zaliczki osobie uprawnionej do jej otrzymania przysługuje zażalenie. Zażalenie jest wolne od opłat sądowych.

Art. 18. 1. Sąd cofa przyznane prawo pomocy w całości lub w części, jeżeli po jego przyznaniu ujawnią się okoliczności wskazujące na to, że podstawy przyznania prawa pomocy nie istniały lub przestały istnieć.

2. W razie cofnięcia przyznanego prawa pomocy wnioskodawca obowiązany jest uiścić wszystkie przepisane opłaty sądowe, pokryć wynagrodzenie ustanowionego dla niego adwokata albo radcy prawnego oraz zwrócić wydatki i koszty, które poniósł za niego Skarb Państwa. Jeżeli okoliczności uzasadniające przyznanie prawa pomocy istniały w chwili składania wniosku, sąd może obciążyć wnioskodawcę tymi obowiązkami tylko częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jego sytuacji rodzinnej, majątku i dochodach.

3. Postanowienie sądu może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

Art. 19. 1. Na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie przyznania prawa pomocy lub jego cofnięciu przysługuje zażalenie. Zażalenie jest wolne od opłat sądowych.

2. Postanowienie o odmowie przyznania prawa pomocy lub o jego cofnięciu sąd uzasadnia z urzędu.

Art. 20. Przyznanie prawa pomocy nie zwalnia wnioskodawcy od obowiązku zwrotu kosztów postępowania przeciwnikowi, jeżeli obowiązek taki wynika z innych przepisów.

Rozdział 3

Prawo pomocy

w postępowaniu prowadzonym w innym państwie członkowskim

Art. 21. Wnioskodawca, który ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej, ubiegający się o prawo pomocy w postępowaniu, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w innym państwie członkowskim, może złożyć wniosek o przyznanie tego prawa również za pośrednictwem sądu okręgowego, właściwego dla miejsca jego zamieszkania lub zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 22. 1. Wniosek sporządza się na urzędowym formularzu, o którym mowa w art. 9 ust. 2, w języku polskim oraz w języku wymaganym przez prawo państwa członkowskiego, do którego wniosek ma być przekazany.

2. Do wniosku załącza się dokumenty potwierdzające zawarte w nim dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania wnioskodawcy oraz dokumenty potwierdzające obywatelstwo, miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu wnioskodawcy, a jeżeli wnioskodawca nie ma obywatelstwa państwa członkowskiego – dokument potwierdzający, że wnioskodawca przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z prawem polskim. Dokumenty te składa się także w tłumaczeniu na język wymagany

przez prawo państwa członkowskiego, do którego wniosek ma być przekazany, dokonany przez osobę uprawnioną do dokonywania tłumaczeń według prawa państwa członkowskiego.

Art. 23. 1. Sąd, do którego wpłynął wniosek o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim, bada, czy wniosek odpowiada warunkom formalnym określonym w art. 22.

2. Jeżeli wniosek nie odpowiada tym warunkom, przewodniczący wzywa do jego uzupełnienia lub poprawienia, wskazuje braki we wniosku, udziela wskazań co do sposobu ich usunięcia, zakreślając wnioskodawcy stosowny termin.

3. W razie nieusunięcia przez wnioskodawcę w terminie braków, przewodniczący zwraca wniosek.

4. Na zarządzenie o zwrocie wniosku przysługuje zażalenie. Zażalenie jest wolne od opłat sądowych.

Art. 24. 1. Sąd odmawia przekazania wniosku właściwemu organowi innego państwa członkowskiego, jeżeli wniosek jest oczywiście bezzasadny albo dotyczy sprawy, która nie jest objęta zakresem stosowania ustawy.

2. Postanowienie o odmowie przekazania wniosku może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

3. Na postanowienie o odmowie przekazania wniosku przysługuje zażalenie. Zażalenie jest wolne od opłat sądowych.

Art. 25. 1. Sąd przekazuje wniosek o przyznanie prawa pomocy właściwemu organowi innego państwa członkowskiego w terminie 15 dni od dnia wniesienia do sądu prawidłowo sporządzonego wniosku w języku wymaganym przez prawo państwa członkowskiego, któremu wniosek ma być przekazany, wraz z dokumentami uzasadniającymi wniosek przetłumaczonymi na ten język, a jeżeli wniosek wymagał poprawienia lub uzupełnienia – w terminie 15 dni od dnia usunięcia jego braków.

2. Do wniosku załącza się formularz przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy, wypełniony przez sąd w języku wymaganym przez prawo państwa członkowskiego, do którego wniosek ma być przekazany.

Art. 26. Wnioskodawca, który złożył wniosek o przyznanie prawa pomocy w postępowaniu, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w innym państwie członkowskim, za pośrednictwem sądu okręgowego, może uzyskać także w Rzeczypospolitej Polskiej prawo pomocy na potrzeby tego postępowania w zakresie:

- 1) zwolnienia od wydatków obejmujących koszty tłumaczenia wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim oraz niezbędnych dokumentów uzasadniających ten wniosek;
- 2) ustanowienia adwokata albo radcy prawnego w celu udzielenia przez niego wnioskodawcy pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej na potrzeby postępowania, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w innym państwie członkowskim, do dnia otrzymania wniosku o przyznanie prawa pomocy przez właściwy organ tego państwa członkowskiego.

Art. 27. Skarb Państwa ponosi koszty ustanowienia adwokata albo radcy prawnego oraz tłumaczenia, o którym mowa w art. 26 pkt 1. Przepis art. 16 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 28. 1. W przedmiocie wniosku o przyznanie prawa pomocy orzeka sąd. Wniosek jest wolny od opłat sądowych.

2. Postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym.

Art. 29. Sąd przyznaje wnioskodawcy prawo pomocy, w zakresie oznaczonym w art. 26, jeżeli wnioskodawca wykaze, że nie jest w stanie ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny kosztów, o których mowa w art. 5 ust. 1.

Art. 30. Adwokat lub radca prawny ustanowiony dla osoby korzystającej z prawa pomocy, o którym mowa w art. 26, działa do chwili, w której zostanie poinformowany przez sąd o otrzymaniu wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim przez właściwy organ tego państwa.

Art. 31. Do odmowy przyznania i cofnięcia przyznanego prawa pomocy, o którym mowa w art. 26, przepisy art. 18 i 19 stosuje się odpowiednio.

Art. 32. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) wzór urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy, o którym mowa w art. 9 ust. 2,
- 2) wzór urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy, o którym mowa w art. 25 ust. 2,

odpowiadających wymaganiom przewidzianym dla wniosków o przyznanie prawa pomocy, szczególnym wymaganiom postępowania, w którym mają być stosowane, oraz zawierających niezbędne pouczenia dla stron co do sposobu ich wypełniania, wnoszenia i skutków niedostosowania wniosku do tych wymagań;

- 3) sposób udostępniania urzędowych formularzy, o których mowa w punkcie 1 i 2, zapewniając osobom zainteresowanym dostępność do formularzy w dogodny sposób, za niewygórowaną odpłatnością.

Art. 33. Ustawa wchodzi w życie z dniem 30 listopada 2004 r.

¹⁾ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia do polskiego porządku prawnego dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. przyjętej w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez

ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz.Urz. WE L 26 z 31.01.2003).

- 2) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1965 r. Nr 15, poz. 113, z 1974 r. Nr 27, poz. 157 i Nr 39, poz. 231, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 11, poz. 82 i Nr 30, poz. 210, z 1983 r. Nr 5, poz. 33, z 1984 r. Nr 45, poz. 241 i 242, z 1985 r. Nr 20, poz. 86, z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1988 r. Nr 41, poz. 324, z 1989 r. Nr 4, poz. 21 i Nr 33, poz. 175, z 1990 r. Nr 14, poz. 88, Nr 34, poz. 198, Nr 53, poz. 306, Nr 55, poz. 318 i Nr 79, poz. 464, z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 22, poz. 92 i Nr 115, poz. 496, z 1993 r. Nr 12, poz. 53, z 1994 r. Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 83, poz. 417, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, Nr 43, poz. 189, Nr 73, poz. 350 i Nr 149, poz. 703, z 1997 r. Nr 43, poz. 270, Nr 54, poz. 348, Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643, Nr 117, poz. 752, Nr 121, poz. 769 i 770, Nr 133, poz. 882, Nr 139, poz. 934, Nr 140, poz. 940 i Nr 141, poz. 944, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i Nr 117, poz. 757, z 1999 r. Nr 52, poz. 532, z 2000 r. Nr 22, poz. 269 i 271, Nr 48, poz. 552 i 554, Nr 55, poz. 665, Nr 73, poz. 852, Nr 94, poz. 1037, Nr 114, poz. 1191 i 1193 i Nr 122, poz. 1314, 1319 i 1322, z 2001 r. Nr 4, poz. 27, Nr 49, poz. 508, Nr 63, poz. 635, Nr 98, poz. 1069, 1070 i 1071, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1368 i Nr 138, poz. 1546, z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 26, poz. 265, Nr 74, poz. 676, Nr 84, poz. 764, Nr 126, poz. 1069 i 1070, Nr 129, poz. 1102, Nr 153, poz. 1271, Nr 219, poz. 1849 i Nr 240, poz. 2058, z 2003 r. Nr 41, poz. 360, Nr 42, poz. 363, Nr 60, poz. 535, Nr 109, poz. 1035, Nr 119, poz. 1121, Nr 130, poz. 1188, Nr 139, poz. 1323, Nr 199, poz. 1939 i Nr 228, poz. 2255 oraz z 2004 r. Nr 9, poz. 75, Nr 11, poz. 101, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 871, Nr 93, poz. 891, Nr 121, poz. 1264, Nr 162, poz. 1691, Nr 169, poz. 1783 i Nr 172, poz. 1804.
- 3) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 233, poz. 1955 oraz z 2003 r. Nr 45, poz. 391, Nr 96, poz. 874 i Nr 139, poz. 1323.

3/09/esz

UZASADNIENIE

Wybór sposobu regulacji

Konieczność wdrożenia do polskiego porządku prawnego dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (powoływanej w dalszym ciągu jako: dyrektywa), wymagała w pierwszej kolejności decyzji, czy wdrożenie to ma polegać na stosownej nowelizacji już obowiązujących aktów prawnych, regulujących materię zwolnienia od kosztów sądowych, ustanowienia pełnomocnika z urzędu oraz pokrywania przez Skarb Państwa wydatków związanych z prowadzeniem przez stronę zwolnioną od kosztów sądowych postępowania cywilnego i kosztów wynagrodzenia oraz wydatków reprezentującego ją adwokata albo radcy prawnego (czyli przede wszystkim nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych), czy też na wydaniu odrębnego aktu prawnego (ustawy), regulującego autonomicznie zagadnienia objęte dyrektywą.

Lepszym – bardziej funkcjonalnym i praktycznym – rozwiązaniem jest wdrożenie dyrektywy przez uchwalenie odrębnej ustawy. Przemawiają za tym następujące argumenty:

1. W Sejmie toczą się właśnie prace nad projektem nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, który dotyczy – przynajmniej w części – materii dyrektywy (zwolnienia strony od kosztów sądowych i w konsekwencji ponoszenia przez Skarb Państwa wydatków związanych z prowadzeniem przez nią postępowania cywilnego), a ponadto wprowadza istotne zmiany systemowe, bo materię tę – uregulowaną do tej pory częściowo w Kodeksie postępowania cywilnego – przenosi w całości do ustawy o kosztach sądowych. Ze względu na obowiązki Polski jako państwa członkowskiego Unii Europejskiej nałożone dyrektywą 2003/8/WE (art. 21 ust. 1 dyrektywy przewidujący termin wprowadzenia w życie przepisów ustawowych niezbędnych do jej wykonania do dnia 30 listopada 2004 r.), należy oczekiwać, że projekt ustawy wdrażającej ją do polskiego porządku prawnego zostanie uchwalony przez Sejm szybciej niż ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Z tego

względu nie można zakładać, że transpozycja dyrektywy odbędzie się poprzez zaproponowanie zmian w projekcie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych; byłoby to poza tym niezgodne z techniką legislacyjną i samym przebiegiem procesu legislacyjnego.

2. Nie jest właściwym miejscem na zamieszczenie stosownej regulacji Księga druga (Postępowanie) Części trzeciej (Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego) Kodeksu postępowania cywilnego, zwłaszcza Tytuł III (Zwolnienie cudzoziemców od kosztów sądowych), ponieważ przepisy te dotyczą wszystkich innych państw obcych i obywateli tych państw, nie ograniczając się do terytorium Unii Europejskiej i osób fizycznych będących obywatelami któregośkolwiek państwa członkowskiego lub zamieszkujących zgodnie z prawem w którymkolwiek państwie członkowskim, a ponadto przewidują jedynie szcątkową regulację materii objętej dyrektywą (tylko zwolnienie cudzoziemców od kosztów sądowych, podczas gdy prawo pomocy w ujęciu dyrektywy obejmuje także ustanowienie pełnomocnika z urzędu i pokrywanie przez państwo innych kosztów prowadzenia postępowania cywilnego). Poziom pomocy prawnej gwarantowany jako standard minimalny w dyrektywie jest wyższy niż wynikający z Kodeksu postępowania cywilnego. Jest to uzasadnione, skoro beneficjent pomocy prawnej ubiega się o jej przyznanie w innym państwie członkowskim w związku z postępowaniem prowadzonym przed obcym sądem, w obcym języku i według nieznanego mu procedury. Jednocześnie, rozszerzenie tego standardu na wszystkich cudzoziemców byłoby znacznym obciążeniem dla budżetu państwa.
3. Odrębna ustawa niewątpliwie ułatwi osobom zainteresowanym odnalezienie odpowiednich przepisów dotyczących zasad przyznawania pomocy prawnej (prawa pomocy) w Polsce – zarówno samej stronie, która mieszka lub przebywa w jednym państwie członkowskim Unii Europejskiej i prowadzi postępowanie cywilne w innym państwie członkowskim, a także jej pełnomocnikowi, jak i właściwym organom państw członkowskich zaangażowanym w przyjmowanie i przekazywanie wniosków o przyznanie pomocy prawnej (prawa pomocy). Dostępność odpowiednich przepisów (także w znaczeniu łatwości ich odszukania) jest nie bez znaczenia ze względu na założony cel dyrektywy – ułatwienie i usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych.

4. Wreszcie, sposób uregulowania w dyrektywie zakresu przedmiotowego i zasad przyznawania stronie pomocy prawnej (prawa pomocy) odbiega nieznacznie od zasad przyjętych w polskim prawie, co dotyczy na przykład:

- 1) kosztów podróży poniesionych przez stronę, której przyznano prawo pomocy, w przypadku konieczności jej osobistego stawienia się na wezwanie sądu (art. 7 lit. c dyrektywy); w obecnie obowiązującym stanie prawnym koszty te nie mieszczą się w pojęciu wydatków w rozumieniu art. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, a dopiero w przyszłości zostaną ewentualnie objęte art. 5 projektowanej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁾,
- 2) zapewnienia osobie, której przyznano pomoc prawną, bezpłatnych porad prawnych przed wszczęciem postępowania sądowego, mających na celu doprowadzenie do pozasądowego rozwiązania sporu, na przykład zawarcia ugody pozasądowej (art. 3 ust. 2 lit. a dyrektywy).

Chociaż projekt ustawy nie przewiduje wdrożenia art. 3 ust. 2 lit. a dyrektywy, który stanowi, że pomoc prawna (prawa pomocy) powinno obejmować również przedprocesową poradę prawną służącą rozstrzygnięciu sporu przed wniesieniem sprawy do sądu, albowiem dyrektywa przewiduje transpozycję tego przepisu do krajowego porządku prawnego do dnia 30 maja 2006 r. (art. 21 ust. 1 dyrektywy), to jednak należy uwzględnić jego treść już obecnie przy decydowaniu o sposobie wdrożenia dyrektywy do polskiego porządku prawnego.

Zagadnienia terminologiczne

Tytuł ustawy nie odpowiada w sposób dosłowny tytułowi dyrektywy, podkreśla natomiast, że chodzi o przyznawanie pomocy prawnej (prawa pomocy) w związku z prowadzeniem postępowania cywilnego na terytorium Unii Europejskiej.

Dyrektywa posługuje się pojęciem *legal aid* (wersja angielska) lub *Prozesskostenhilfe* (wersja niemiecka). Trudność ze znalezieniem polskiego odpowiednika tego pojęcia wynika z faktu, że proste przetłumaczenie angielskiego sformułowania na polską „pomoc prawną” nie oddaje istoty rzeczy. Pod pojęciem „pomoc prawna” rozumie się bowiem – także potocznie – przede wszystkim świadczenie usług prawnych przez

profesjonalnego pełnomocnika (angielskie *legal aid certificate* oznacza postanowienie o ustanowieniu adwokata). Z kolei niemieckie sformułowanie kładzie nacisk na zwolnienie od kosztów postępowania w ogóle.

Termin „pomoc prawna” funkcjonuje już w polskim systemie prawnym, jednak w różnym znaczeniu.

Obie ustawy korporacyjne – ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1058, z późn. zm.) i ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059, z późn. zm.) – odnoszą jednoznacznie pojęcie pomocy prawnej do udzielania tej pomocy przez adwokatów i radców prawnych osobom fizycznym i osobom prawnym oraz jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej, w tym przedsiębiorcom²⁾, przy czym pomoc ta polega między innymi na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami. Również rozporządzenia w sprawie opłat za czynności adwokatów i radców prawnych³⁾ pojęcie pomoc prawna odnoszą do zastępstwa prawnego strony, dla której ustanowiono pełnomocnika lub obrońcę z urzędu. W tym znaczeniu „pomoc prawna” obejmuje tylko część zakresu „pomocy prawnej” w ujęciu dyrektywy.

Kodeks postępowania cywilnego (w art. 1130 i nast.) pod pojęciem „pomoc prawna” rozumie raczej „pomoc sądową”, czyli pomoc, jaką polskim sądom udzielają sądy i inne organy państw obcych oraz polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne. Nie chodzi zatem w żaden sposób o ten rodzaj pomocy, o jakim stanowi dyrektywa.

Podobnie wydane na podstawie art. 41 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070, z późn. zm.) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz. U. Nr 17, poz. 164) identyfikuje pojęcie „pomocy prawnej” z czynnościami dotyczącymi obrotu prawnego z zagranicą, a więc szczegółowym trybem występowania polskich sądów o pomoc w sprawach wymienionych w rozporządzeniu do sądów i innych organów państw obcych oraz udzielaniem przez polskie sądy takiej pomocy sądom i innym organom państw obcych.

Z kolei Porozumienie europejskie w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej, sporządzone w Strasburgu dnia 27 stycznia 1977 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 102, poz. 1183) i towarzyszące mu oświadczenie rządowe z dnia 30 września 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Porozumienia europejskiego (Dz. U. z 1999 r. Nr 102, poz. 1184) posługują się określeniem „pomoc sądowa” jako tłumaczeniem angielskiego *legal aid* (angielska nazwa Porozumienia brzmi bowiem: European Agreement on the Transmission of Applications for Legal Aid), chociaż niewątpliwie nie chodzi w tym przypadku o udzielanie pomocy sądom jednych państw członkowskich Rady Europy przez sądy innych państw członkowskich Rady Europy, lecz o „usunięcie przeszkód natury ekonomicznej utrudniających dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych oraz umożliwienie osobom znajdującym się w słabej sytuacji finansowej łatwiejszego wykonywania ich praw w państwach członkowskich” Rady Europy, czyli zdecydowanie o to samo, co stanowi przedmiot regulacji dyrektywy 2003/8/WE.

Podobnie Konwencja o ułatwieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych, sporządzona w Hadze w dniu 25 października 1980 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 18, poz. 86), posługuje się pojęciem pomoc sądowa (w polskim tłumaczeniu), obejmując tym pojęciem również zwolnienie strony od ponoszenia kosztów sądowych (opłat i wydatków).

Brak spójności terminologicznej w obowiązującym stanie prawnym oraz trudności z jednoznacznym zidentyfikowaniem treści obydwu pojęć – „pomoc prawna” i „pomoc sądowa” – skłoniły ustawodawcę do posłużenia się innym, nowym terminem na określenie instytucji zbliżonej treścią do *legal aid* czy *Prozesskostenhilfe* z dyrektywy. Mianowicie, w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. Nr 153, poz. 1270) użyto sformułowania „prawo pomocy”, które obejmuje zwolnienie od kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata lub radcy prawnego (art. 244 § 1).

Uznając, że zakres treściowy pojęcia „prawo pomocy” z ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi jest zbliżony do zakresu treściowego pojęcia *legal aid* użytego w dyrektywie, w projekcie ustawy proponuje się nadanie tej instytucji takiej właśnie nazwy. Dlatego też ustawa nosi tytuł „o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej”.

Przyjęte w projekcie ustawy rozwiązania częściowo wzorują się na normatywnym uregulowaniu „prawa pomocy” w ustawie – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (art. 243-263), o czym zadecydowała dbałość o spójność systemu – jeżeli jakaś instytucja jest już uregulowana w obowiązującym prawie, nie powinno się instytucji przynajmniej częściowo podobnej regulować zupełnie odmiennie.

Zagadnienia kolizyjne

Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw RP, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana (art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej).

W pewnych sytuacjach ratyfikowana umowa międzynarodowa ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową (art. 91 ust. 2 Konstytucji RP). Pierwszeństwo przed regulacją ustawową mają także akty prawne wtórnego prawa wspólnotowego w postaci rozporządzeń WE /UE.

W tej drugiej sytuacji problem kolizji przepisów nie powstaje, ponieważ ewentualna sprzeczność między ustawą a ratyfikowaną „ustawowo” (art. 91 ust. 2 Konstytucji RP) umową międzynarodową albo rozporządzeniem WE/UE jest jednoznacznie rozstrzygana na korzyść aktów prawa „zewnętrznego” (umowy międzynarodowej albo rozporządzenia). Kwestia ta nie jest bez znaczenia, ponieważ można spodziewać się dalszej aktywności prawodawcy europejskiego na polu regulowania kwestii pomocy prawnej.

W związku z materią projektowanej ustawy może powstać kolizja między tą ustawą a Porozumieniem europejskim z dnia 27 stycznia 1977 r. w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej (Dz. U. z 1999 r. Nr 102, poz. 1183) oraz Konwencją haską z dnia 25 października 1980 r. o ułatwieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych (Dz. U. z 1995 r. Nr 18, poz. 86), które są ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, stanowiąc część wewnętrznego porządku prawnego w Polsce, w przypadku przekazywania wniosków o przyznanie prawa pomocy między Polską a innymi państwami członkowskim Unii Europejskiej będącymi jednocześnie stronami tego Porozumienia europejskiego (jako państwami członkowskimi Rady Europy) lub stronami tej Konwencji, np. co do języka, w jakim powinien być sporządzony wniosek o przyznanie prawa pomocy (według sformułowań Porozumienia i Konwencji – „pomocy sądowej”). Chodzi mianowicie o art. 6 ust. 1 lit.

b Porozumienia europejskiego oraz art. 7 Konwencji w zestawieniu z treścią art. 5 ust. 1 i art. 24 ust. 3 projektowanej ustawy. Rzeczpospolita Polska nie dokonała bowiem zastrzeżenia co do treści art. 6 ust. 1 lit. b Porozumienia europejskiego. Kolidująca jest rozstrzygnięta bezpośrednio przez dyrektywę (art. 20) na rzecz dyrektywy (a zatem także na rzecz ustawy stanowiącej transpozycję jej regulacji do wewnętrznego porządku prawnego Polski jako państwa członkowskiego UE). Nie jest możliwe ani konieczne danie wyrazu tej regule kolizyjnej w treści samej ustawy. Wykładnia (także systemowa) przepisów ustawy stanowiącej transpozycję dyrektywy powinna uwzględniać jej cel (zapisany w preambule dyrektywy), a skoro cel ma być zrealizowany przez danie pierwszeństwa dyrektywie (transponującej ją ustawie) przed regulacjami wynikającymi z umów międzynarodowych, to wystarczające są reguły wykładni prawa wspólnotowego wypracowane przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości w Luksemburgu i ogólne zasady efektywności i pierwszeństwa prawa wspólnotowego. Sprzeczność między ustawą a wskazanymi umowami międzynarodowymi może być zatem usunięta w przyszłości przez ewentualne dokonanie przez Rzeczpospolitą Polską stosownych zastrzeżeń do ich treści.

Nie jest konieczne wprowadzanie do ustawy odpowiednika przepisu art. 1096 Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym przepisów Części trzeciej nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej. To wynika bezpośrednio z Konstytucji.

W powyższym kontekście przepis art. 3 projektowanej ustawy, nakazujący w sprawach w niej nieuregulowanych – przede wszystkim w odniesieniu do zwolnienia od kosztów sądowych i ustanowienia adwokata albo radcy prawnego – stosować przepisy Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tej obecnie obowiązującej oraz tej przyszłej, której projekt jest przedmiotem prac legislacyjnych w Sejmie) jest wystarczającym odwołaniem do przepisów innych aktów prawnych. Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego będzie dotyczyło także kwestii ogólnych – na przykład doręczeń pism sądowych, sporządzania uzasadnień zaskarżalnych postanowień, postępowania zażaleniowego, relacji między sądem, stroną i ustanowionym przez sąd pełnomocnikiem w osobie adwokata albo radcy prawnego, i tym podobnych zagadnień szczegółowych, oraz – co oczywiste – wszystkich zagadnień ogólnych.

Przepisy ogólne

Dyrektywa ma zastosowanie do „sporów transgranicznych” w sprawach cywilnych i handlowych (art. 1 ust. 2 dyrektywy), przy czym „spór transgraniczny” ma miejsce wtedy, gdy osoba ubiegająca się o pomoc prawną (prawo pomocy) stale zamieszkuje lub stale przebywa w innym państwie członkowskim od tego, w którym ma być wszczęte i prowadzone postępowanie cywilne (art. 2 ust. 1 dyrektywy). Prawo pomocy przyznawane jest w tym państwie członkowskim, w którym jest lub ma być wszczęte i prowadzone postępowanie cywilne (art. 5 ust. 2, art. 7 dyrektywy), jednakże również państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu wnioskodawcy zapewnia pomoc prawną w ograniczonym zakresie, który służy uzyskaniu właściwego prawa pomocy w państwie, w którym toczy się postępowanie cywilne (art. 8 dyrektywy).

Jak z tego wynika, ubieganie się o przyznanie prawa pomocy może przebiegać w różny sposób.

Po pierwsze – strona może złożyć wniosek o przyznanie prawa pomocy bezpośrednio w państwie członkowskim, w którym toczy się postępowanie, z pominięciem pośrednictwa organów przekazujących wniosek do innego państwa członkowskiego, a także z pominięciem starań o przyznanie jej prawa pomocy w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu, dla celów przygotowania wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim. Jeżeli osoba mająca miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Polsce jest stroną postępowania cywilnego w innym państwie członkowskim i nie zamierza skorzystać z pomocy, o jakiej stanowi art. 8 dyrektywy, to nie będzie objęta regulacją projektowanej ustawy – albowiem złoży wniosek o przyznanie jej prawa pomocy bezpośrednio do właściwego organu innego państwa członkowskiego, a zatem nie będzie do niej miał zastosowania rozdział 3 projektowanej ustawy, ponieważ jej sytuację prawną regulować będzie prawo wewnętrzne innego państwa członkowskiego – tego, w którym ubiegać się będzie o prawo pomocy. Jeżeli osoba mająca miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim jest stroną postępowania cywilnego w Polsce i nie zamierza skorzystać z pomocy, o jakiej stanowi art. 8 dyrektywy, to złoży wniosek o przyznanie jej prawa pomocy bezpośrednio w polskim sądzie lub w polskim Ministerstwie Sprawiedliwości jako organie przyjmującym (art. 8 projektowanej ustawy) z pominięciem właściwego organu przekazującego w państwie członkowskim

swojego zamieszkania lub zwykłego pobytu (i z pominięciem starań o przyznanie jej pomocy prawnej w wypełnieniu wniosku, który ma być złożony w polskim sądzie). Do takiej osoby będzie miała zastosowanie projektowana ustawa, zwłaszcza jej rozdział 2, który szczegółowo reguluje sposób składania wniosku o przyznanie prawa pomocy w związku z postępowaniem cywilnym przed polskim sądem.

Po drugie – strona może złożyć wniosek o przyznanie prawa pomocy w państwie członkowskim, w którym toczy się postępowanie, za pośrednictwem właściwych organów przekazujących wniosek do innego państwa, a także podjąć starania o przyznanie jej „wstępnej” pomocy prawnej w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Jeżeli osoba mająca miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Polsce jest stroną postępowania cywilnego w innym państwie członkowskim i zamierza skorzystać z pomocy, o jakiej stanowi art. 8 dyrektywy, to zostanie objęta przepisami rozdziału 3 projektowanej ustawy, a polski organ przekazujący (sąd okręgowy) zapewni jej pomoc w skompletowaniu i przetłumaczeniu na odpowiedni język niezbędnych dokumentów (na koszt Skarbu Państwa) po uprzednim przyznaniu prawa pomocy w zakresie przewidzianym w art. 8 dyrektywy i art. 26 projektowanej ustawy. Jeżeli osoba mająca miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim jest stroną postępowania cywilnego w Polsce i zamierza skorzystać z pomocy, o jakiej stanowi art. 8 dyrektywy, to złoży wniosek o przyznanie jej pomocy w tym zakresie we właściwym organie państwa członkowskiego swojego miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu i za pośrednictwem właściwego organu przekazującego złoży w polskim sądzie wniosek o przyznanie jej prawa pomocy na warunkach przewidzianych w projektowanej ustawie. Będzie miał do niej zastosowanie rozdział 2 projektowanej ustawy. Projekt ustawy reguluje wyłącznie zasady, warunki i tryb przyznawania pomocy prawnej w Polsce – przez polski sąd (albo sąd właściwy do rozpoznania sprawy – rozdział 2, albo sąd okręgowy miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu wnioskodawcy jako organ przekazujący – rozdział 3).

Oznacza to, że do tych samych osób w odniesieniu do tego samego postępowania cywilnego nie mogą mieć zastosowania jednocześnie rozdział 2 i rozdział 3 ustawy. Rozdział 2 – stanowiący rozwinięcie art. 1 ust. 1 pkt 1 projektowanej ustawy – dotyczy osób fizycznych mających miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim, które są stroną postępowania cywilnego w Polsce, rozdział 3 –

stanowiący rozwinięcie art. 1 ust. 1 pkt 2 projektowanej ustawy – dotyczy osób fizycznych mających miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Polsce, które są stroną postępowania cywilnego w innym państwie członkowskim.

Art. 1 ust. 2 projektu ustawy stanowi transpozycję art. 4 dyrektywy.

Art. 1 ust. 3 projektu ustawy uwzględnia treść art. 1 ust. 3 dyrektywy.

Art. 2 projektu ustawy stanowi odpowiednik art. 2 ust. 3 dyrektywy. Jest to przepis konieczny ze względu na możliwe do wyobrażenia migracje osób ubiegających się o pomoc prawną (prawo pomocy) na warunkach określonych w ustawie.

Rozwiązania szczegółowe

Rozdział 2 – Prawo pomocy w postępowaniu prowadzonym w Polsce

Jest to zasadnicza część ustawy z punktu widzenia celów, jakie powinny być osiągnięte przez wdrożenie do wewnętrznego porządku prawnego postanowień dyrektywy. W tym rozdziale znajduje się szczegółowe normatywne określenie, czym jest „prawo pomocy”, jakie są zasady, przesłanki i tryb jego przyznawania.

Prawo pomocy w Polsce, w związku z toczącym się w Polsce postępowaniem cywilnym, może być przyznane wnioskodawcy (czyli osobie fizycznej, ubiegającej się o przyznanie jej prawa pomocy lub korzystającej z tego prawa – art. 1 ust. 2 projektu) mającemu miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim na jego pisemny wniosek (art. 7 ust. 1 projektu), który powinien być sporządzony w języku polskim lub w języku angielskim (art. 13 ust. 2 dyrektywy, art. 7 ust. 2 projektu). Konieczność umożliwienia wnioskodawcy sporządzenia wniosku o przyznanie prawa pomocy w języku innym niż język urzędowy państwa członkowskiego przyjmującego wniosek wynika bezpośrednio z dyrektywy. W warunkach polskich oznacza to, że zgodnie z dyrektywą polski sąd będzie musiał zaakceptować wniosek o przyznanie prawa pomocy sporządzony w języku innym niż język polski (art. 13 ust. 2, art. 14 ust. 2 i 3 dyrektywy). Dyrektywa pozostawia państwu członkowskiemu wybór tego innego – poza urzędowym – języka, który może być użyty przy wypełnieniu wniosku. W projekcie proponuje się dokonanie wyboru języka angielskiego, ze względu na jego powszechną znajomość.

Wniosek o przyznanie prawa pomocy powinien być wolny od opłat sądowych, tak jak wolny od opłat jest wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie adwokata albo radcy prawnego.

Wniosek o przyznanie prawa pomocy może być złożony:

- w polskim sądzie właściwym do rozpoznania sprawy, której dotyczy wniosek o przyznanie prawa pomocy (art. 8 ust. 1 projektu), nie można bowiem wykluczyć, że wnioskodawca będzie w stanie ustalić we własnym zakresie, jaki to jest sąd (np. gdy będzie stroną pozwaną i otrzyma korespondencję z sądu), albo
- właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca mieszka lub przebywa (czyli organowi przekazującemu); organ ten wskazuje prawo wewnętrzne państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu (art. 13 ust. 1 lit. a dyrektywy, art. 8 ust. 2 projektu),
- właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę sąd, przed którym ma się toczyć postępowanie cywilne z udziałem wnioskodawcy jako strony tego postępowania (czyli organowi przyjmującemu); w Polsce organem przyjmującym jest Ministerstwo Sprawiedliwości (art. 13 ust. 1 lit. b dyrektywy, art. 8 ust. 2 projektu); o wyborze Ministerstwa Sprawiedliwości jako organu przyjmującego zadecydowało wcześniejsze wyznaczenie go organem przyjmującym w oświadczeniu rządowym z dnia 30 września 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Porozumienia europejskiego w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej (Dz. U. Nr 102, poz. 1184).

Projekt ustawy ogólnie określa zakres przedmiotowy prawa pomocy (art. 5 projektu), a ponadto precyzuje, co się składa na treść prawa pomocy (art. 3 ust. 2 lit. b oraz art. 7 dyrektywy, art. 16 projektu). Dyrektywa szczególnie eksponuje koszty tłumaczenia (zarówno w wymiarze *interpretation* lub *Dolmetschleistungen*, jak i w wymiarze *translation* lub *Übersetzung* – art. 7 lit. a i b dyrektywy). Dlatego również projekt poświęca im szczególną uwagę (art. 16 ust. 1, art. 16 ust. 2 pkt 2 projektu). Koszty tłumaczenia dokumentów zostały potraktowane jako element wydatków stanowiących – obok opłat sądowych – część kosztów sądowych (do czego daje podstawę zarówno art. 4 obowiązującej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, jak i art. 5

projektowanej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych). Obowiązek ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów tłumaczenia, związanych z przebiegiem czynności sądowych, wynika bezpośrednio z art. 5 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070, z późn. zm.⁴⁾), co oznacza, że kwestia ta nie wymaga dodatkowego uregulowania w projektowanej ustawie. Istotne jest natomiast ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów tłumaczenia rozmów wnioskodawcy z ustanowionym dla niego przez sąd pełnomocnikiem, skoro bowiem pomoc prawna udzielona przez adwokata albo radcę prawnego ma być rzeczywista, to musi być zapewniona możliwość porozumiewania się pełnomocnika z wnioskodawcą. Konieczne koszty związane z porozumiewaniem się wnioskodawcy z pełnomocnikiem za pośrednictwem tłumacza zostały potraktowane jako wydatki adwokata albo radcy prawnego (art. 16 ust. 2 pkt 2 projektu), które – po ich udokumentowaniu i wykazaniu ich niezbędności – ponosi Skarb Państwa, do wysokości stawek wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych. Koszty podróży wnioskodawcy z miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim do sądu w Polsce, związane z nakazaniem przez sąd jego osobistym stawiennictwem (art. 5 ust. 1 pkt 3 projektu) nie są w obecnym stanie prawnym traktowane jako wydatek w rozumieniu art. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, dlatego muszą być osobno uregulowane – obok zwolnienia od kosztów sądowych oraz ustanowienia adwokata albo radcy prawnego.

Dyrektywa reguluje rozciągnięcie skutków przyznania prawa pomocy w postępowaniu rozpoznawczym na postępowanie egzekucyjne, zobowiązując państwo członkowskie, które udzieliło pełnej lub częściowej pomocy prawnej wnioskodawcy w sporze transgranicznym, do jej kontynuowania w postępowaniu wykonawczym albo egzekucyjnym (art. 9 ust. 1 dyrektywy i art. 6 ust. 4 projektu), oraz wymaga, aby prawo pomocy przyznane wnioskodawcy w jednym państwie członkowskim, w którym toczyło się postępowanie sądowe i w którym zostało wydane orzeczenie, rozciągało się na postępowanie w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności i wykonania tego orzeczenia w innym państwie członkowskim (art. 9 ust. 2 dyrektywy i art. 14 ust. 1 projektu).

Ponieważ prawo pomocy obejmuje przede wszystkim zwolnienie od kosztów sądowych i ustanowienie adwokata albo radcy prawnego, o przyznaniu prawa pomocy powinien orzekać ten organ, który obecnie orzeka o zwolnieniu od kosztów sądowych i

ustanowieniu pełnomocnika z urzędu – czyli sąd (art. 12 projektu). Co prawda, projekt nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewiduje rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych i powierzenie im czynności dotyczących zwalniania od kosztów sądowych, jednak prawdopodobnie – ze względu na nieodległy termin wdrożenia (art. 21 ust. 1 dyrektywy) – projektowana ustawa wejdzie w życie wcześniej niż zmieni się zakres czynności referendarzy przewidziany w projekcie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Można więc założyć, że albo w przyszłości – po ewentualnym wejściu w życie nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych – nastąpi dostosowanie przepisów projektowanej ustawy do uchwalonej ustawy o kosztach sądowych co do powierzenia referendarzom czynności związanych z przyznawaniem prawa pomocy, albo także po wejściu w życie nowej ustawy o kosztach o przyznaniu prawa pomocy będzie decydować sąd ze względu na doniosłość i pewne skomplikowanie tej materii (co najmniej ze względu na element „transgraniczny” i złożoność treści prawa pomocy).

Prawo pomocy może być pełne lub częściowe (art. 6 i art. 13 ust. 2 projektu) w zależności od tego, czy wnioskodawca ze względu na swoją sytuację majątkową jest całkowicie, czy tylko częściowo niezdolny do poniesienia kosztów postępowania cywilnego, które ma być wszczęte lub już jest prowadzone w Polsce (art. 3 ust. 4 i art. 5 ust. 1 dyrektywy). Projekt posługuje się w odniesieniu do tej kwestii dotychczasową przesłanką zwolnienia od kosztów sądowych – mianowicie, że wnioskodawca „nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny” (art. 113 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, art. 101 projektu ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, art. 13 ust. 1 projektu). Pozostawiono tę tradycyjną formułę, bo jest powszechnie traktowana jako oczywista w swojej treści co do przesłanek zwolnienia od kosztów sądowych.

Dyrektywa przewiduje możliwość odmowy przyznania prawa pomocy, jeżeli wnioskodawca ma na celu podjęcie działań, które są oczywiście bezzasadne (art. 6 ust. 1 dyrektywy). Projekt ustawy tę myśl powielił (art. 15 ust. 2 projektu).

Oceniając zasadność wniosku o przyznanie prawa pomocy, sąd powinien dysponować wszelkimi niezbędnymi danymi dotyczącymi sytuacji majątkowej wnioskodawcy (art. 5 ust. 2 dyrektywy i art. 9 i 10 projektu), brak tych danych sprawia, że sąd odmawia przyznania prawa pomocy (art. 15 ust. 1 w związku z art. 11 projektu). Rozbudowanie tych przepisów uwzględnia treść standardowego formularza wniosku o przyznanie

prawa pomocy (art. 16 dyrektywy), który ma być „ustanowiony” przez prawodawcę europejskiego przed dniem 30 listopada 2004 r. (obecnie wzór formularza jest dostępny jako projekt – „form for legal aid applications in another member state”). Formularz ten ma być jedynie fakultatywną formą przedstawienia przez wnioskodawcę własnej sytuacji majątkowej. Jeżeli wnioskodawca nie skorzysta ze standardowego formularza – przekazując wniosek o przyznanie mu prawa pomocy bezpośrednio do polskiego sądu z pominięciem pośrednictwa właściwego organu przekazującego – dla polskiego sądu będzie to oznaczało konieczność uzyskania od wnioskodawcy odpowiednio rozbudowanego oświadczenia zawierającego dane o jego sytuacji życiowej (dla celów przyznania prawa pomocy). Ponieważ ustawa w tej części (rozdział 2) jest skierowana do wnioskodawców mieszkających lub zwyczajowo przebywających w innym państwie członkowskim (a zatem – zapewne – nieznających polskiego systemu przyznawania zwolnienia od kosztów sądowych), rozbudowanie tych przepisów ma także istotny walor informacyjny.

Sąd może cofnąć przyznanie prawa pomocy, gdy sytuacja majątkowa wnioskodawcy znacznie się polepszyła albo gdy decyzja o przyznaniu prawa pomocy została podjęta na podstawie niepełnych lub nieprawdziwych informacji przedstawionych przez wnioskodawcę (art. 3 ust. 5 dyrektywy i art. 18 projektu).

Projekt przewiduje, że odmowa przyznania prawa pomocy lub cofnięcie przyznanego prawa pomocy są zaskarżalne (art. 15 ust. 2 i 3 dyrektywy i art. 19 projektu). Kwestia możliwości zaskarżenia postanowienia sądu pierwszej instancji powinna być wyraźnie uregulowana w projektowanej ustawie, a nie w Kodeksie postępowania cywilnego, który nie zna instytucji „prawa pomocy”, więc nie sposób do art. 394 § 1 K.p.c. dodać punkt o odmowie przyznania prawa pomocy lub o jego cofnięciu.

Rozdział 3 – Prawo pomocy w postępowaniu prowadzonym w innym państwie członkowskim

Rozdział ten reguluje dwie kwestie.

Po pierwsze – przekazywanie wniosków o przyznanie prawa pomocy przez sąd okręgowy (jako polski organ przekazujący w rozumieniu dyrektywy) do właściwego organu innego państwa członkowskiego (art. 21-25 projektu).

Po drugie – przyznawanie „wstępnej” pomocy prawnej w Polsce na potrzeby postępowania, które ma być wszczęte lub już się toczy w innym państwie członkowskim, w szczególności w celu przygotowania wszystkich niezbędnych dokumentów, które powinny być przekazane do innego państwa członkowskiego, oraz udzielenia wnioskodawcy pomocy prawnej przez adwokata albo radcę prawnego (art. 26-29 projektu).

Zgodnie z dyrektywą (art. 13 ust. 1 dyrektywy), wnioski o przyznanie prawa pomocy mogą być składane albo właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca stale mieszka lub przebywa, albo właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę sąd lub w którym wykonywane jest orzeczenie. Przeniesienie tej regulacji do ustawy ma miejsce w art. 21 projektu. Wniosek o przyznanie prawa pomocy, który ma być przekazany do innego państwa członkowskiego, powinien być sporządzony na urzędowym formularzu w języku polskim oraz w języku wymaganym przez prawo tego państwa (art. 13 ust. 2 dyrektywy, art. 22 ust. 1 projektu). Przyjęto, że w tym przypadku użycie formularza powinno być obowiązkowe, aby zapewnić, że we wniosku znajdą się wszystkie informacje, jakie mogą być potrzebne w innym państwie członkowskim do jego rozpoznania.

Projekt przewiduje, że jeżeli wnioskodawca, który ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w Polsce, ubiega się o przyznanie mu prawa pomocy w innym państwie członkowskim, jest uprawniony do uzyskania w Polsce „wstępnego” prawa pomocy, obejmującego między innymi pomoc prawną adwokata albo radcy prawnego (art. 26 pkt 2 projektu), w szczególności udzielenie porady prawnej oraz pomoc w wypełnieniu wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim i ewentualnie w dokonaniu innych czynności procesowych (np. w opracowaniu odpowiedzi na pozew skierowany przeciwko wnioskodawcy albo środka odwoławczego od orzeczenia wydanego przez sąd w innym państwie członkowskim). Ustanowiony dla wnioskodawcy przez polski sąd pełnomocnik (w osobie adwokata albo radcy prawnego wykonujących ten zawód w Polsce) powinien działać w interesie wnioskodawcy aż do czasu przyjęcia wniosku o przyznanie prawa pomocy przez właściwy organ innego państwa członkowskiego, przy czym o chwili tej sąd ma obowiązek powiadomić pełnomocnika (art. 30 projektu). Prawo pomocy przyznane w Polsce obejmuje także poniesienie przez Skarb Państwa kosztów tłumaczenia wniosku o przyznanie prawa

pomocy oraz niezbędnych dokumentów składanych odpowiedniemu organowi innego państwa członkowskiego (art. 26 pkt 1 i art. 27 ust. 2 projektu).

Projekt stanowi, że „wstępne” prawo pomocy może być przyznane na wniosek wnioskodawcy, przy czym nie ma tu potrzeby złożenia oddzielnego formularza; podstawą oceny wniosku są dane zawarte w formularzu sporządzonym na potrzeby ubiegania się o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim.

O przyznaniu wnioskodawcy prawa pomocy, w zakresie określonym w art. 26 i 27 projektu, ma orzekać sąd okręgowy jako organ przekazujący w rozumieniu dyrektywy (art. 12 dyrektywy, art. 28 ust. 1 projektu). W projekcie ustawy przyjęto bowiem, że organem właściwym:

- do przyjęcia wniosku o przekazanie wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim i do rozpoznania tego wniosku (rozpoznanie polega na przekazaniu wniosku o przyznanie prawa pomocy do innego państwa członkowskiego albo na odmowie tego przekazania) oraz
- do rozpoznania wniosku o przyznanie prawa pomocy w Polsce w zakresie obejmującym pomoc w przekazaniu tego wniosku do właściwego organu innego państwa członkowskiego

powinien być sąd okręgowy (właściwy dla miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu wnioskodawcy – art. 21 i art. 28 ust. 1 projektu), co odpowiada rozwiązaniu przyjętemu w oświadczeniu rządowym z dnia 30 września 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Porozumienia europejskiego w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej (Dz. U. Nr 102, poz. 1184), w którym jako organy przekazujące („przesyłające”) wnioski o przyznanie „pomocy sądowej” wskazano prezesów sądów wojewódzkich.

Ponieważ organ przekazujący może odmówić przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy, jeżeli wniosek jest oczywiście bezzasadny albo dotyczy sprawy, która nie jest objęta zakresem dyrektywy, a tym samym zakresem ustawy (art. 13 ust. 3 dyrektywy, art. 24 projektu), zaś odmowa przekazania wniosku powinna być uzasadniona (art. 15 ust. 2 dyrektywy) i powinna podlegać zaskarżeniu (art. 15 ust. 3 dyrektywy), projekt ustawy przewiduje, że organami przekazującymi nie powinni być prezesi sądów okręgowych, lecz sądy okręgowe, które jako sądy pierwszej instancji wydają zaskarżalne do sądu apelacyjnego postanowienia o odmowie przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy w innym państwie członkowskim (art. 24 projektu) oraz

o odmowie przyznania prawa pomocy w Polsce w zakresie określonym w art. 26 projektu (art. 28 projektu). Przyjęcie, że organem przekazującym ma być prezes sądu okręgowego, oznaczałoby konieczność wydawania przez niego decyzji administracyjnej, podlegającej uzasadnieniu i zaskarżeniu (zgodnie z art. 15 ust. 2 i ust. 3 dyrektywy) na drodze postępowania administracyjnego.

Projekt przewiduje (art. 29 projektu), że „wstępne” prawo pomocy może być przyznane osobie, która wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów związanych z ustanowieniem profesjonalnego pełnomocnika oraz poniesieniem wydatków związanych z przygotowaniem (przede wszystkim tłumaczeniem na obcy język) wniosku i dołączonych do wniosku dokumentów wymaganych przez inne państwo członkowskie.

Art. 23 projektu ustawy stanowi transpozycję art. 13 ust. 4 dyrektywy. Nieusunięcie braków wniosku powinno być sankcjonowane zwrotem wniosku (na wzór art. 130 Kodeksu postępowania cywilnego).

Art. 32 projektu przewiduje określenie przez Ministra Sprawiedliwości wzorów standardowych formularzy. Ustanowienie dwóch różnych wzorów standardowych formularzy – „standardowego formularza wniosku o pomoc prawną” oraz „standardowego formularza wniosku o przekazanie wniosku o pomoc prawną” – wynika bezpośrednio z dyrektywy (art. 16 dyrektywy, pkt 28 preambuły).

Ocena skutków regulacji

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem wprowadzenia ustawy jest implementacja dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Projektowana ustawa reguluje zasady przyznawania pomocy prawnej osobom fizycznym, w postępowaniu prowadzonym w Polsce oraz w postępowaniu prowadzonym w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, z wyłączeniem Królestwa Danii, w sprawach cywilnych i handlowych.

3. Konsultacje

Projekt został przedstawiony do zaopiniowania: Sądowi Najwyższemu, Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu, Krajowej Radzie Sądownictwa, Naczelnej Radzie Adwokackiej, Krajowej Radzie Radców Prawnych, Krajowej Radzie Notarialnej, Krajowej Radzie Komorniczej oraz Stowarzyszeniu Tłumaczy Polskich i Polskiemu Towarzystwu Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych.

4. Skutki finansowe i społeczno-gospodarcze ustawy

Proponowane przyznanie pomocy prawnej, obejmujące: zwolnienia od kosztów sądowych, ustanowienie adwokata albo radcy prawnego oraz pokrycie niezbędnych wydatków (np. koszty podróży, koszty tłumaczeń), spowoduje wzrost wydatków z budżetu państwa.

Jeżeli chodzi o obciążenie Skarbu Państwa, to ocena w tym zakresie jest oparta jedynie na hipotetycznym założeniu uwzględniającym szacunkową ilość spraw rozpoznawanych w sądach polskich z udziałem cudzoziemców w charakterze strony procesowej.

Ministerstwo Sprawiedliwości nie dysponuje danymi statystycznymi, dotyczącymi występowania obywateli innych państw przed sądami polskimi oraz występowania obywateli polskich przed sądami innych państw w sprawach cywilnych. Niemożliwym jest również uzyskanie w tym zakresie informacji od państw Unii Europejskiej, albowiem dyrektywa w tych państwach, podobnie jak w naszym kraju

ustawa, wchodzi w życie w dniu 30 listopada 2004 r. Hipotetycznie zakłada się, że w ciągu roku spraw tego rodzaju może być około 50 tysięcy. Zakładając całkowite zwolnienie od kosztów sądowych i przyznanie stronie adwokata lub radcy prawnego – szacunkowe roczne wydatki Skarbu Państwa wyniosą około 125 milionów zł. Podkreślenia wymaga okoliczność, że wejście w życie projektu ustawy nie zostało uwzględnione w projekcie budżetu na 2004 r. w części 15 – Sądy powszechne, jako nowe zadanie, stąd środki finansowe związane z jej wejściem w życie nie znajdują zabezpieczenia w wydatkach zaplanowanych na 2004 r.

Ustawa nie będzie miała bezpośredniego wpływu na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki ani sytuację i rozwój regionalny.

1) Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1 projektu ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, wydatki obejmują w szczególności koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych związane z nakazaniem przez sąd jej osobistym stawiennictwem.

2) Prawo o adwokaturze:

Art. 1. 1. Adwokatura powołana jest do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa.

Art. 4. 1. Zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami.

2. Pomoc prawna świadczona jest osobom fizycznym, podmiotom gospodarczym oraz jednostkom organizacyjnym.

3. Przez jednostkę organizacyjną rozumie się organ państwowy lub samorządowy, osobę prawną, organizację społeczną lub polityczną oraz inny podmiot nieposiadający osobowości prawnej.

Ustawa o radcach prawnych:

Art. 2. Pomoc prawna świadczona przez radcę prawnego ma na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana.

Art. 4. 1. Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej podmiotom gospodarczym, jednostkom organizacyjnym oraz osobom fizycznym, z wyłączeniem spraw rodzinnych, opiekuńczych i karnych. Wyłączenie to nie obejmuje występowania w sprawach karnych w charakterze pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego i powoda cywilnego, jeżeli są to instytucje państwowe lub społeczne albo przedsiębiorcy, oraz występowania w charakterze pełnomocnika interwenienta i podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności posiłkowej w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe.

2. Przez jednostkę organizacyjną rozumie się organ państwowy lub samorządowy, osobę prawną, organizację społeczną i polityczną oraz inny podmiot nieposiadający osobowości prawnej.

3) Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348, z późn. zm.), rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349, z późn. zm.).

4) Art. 5. § 1. Językiem urzędowym przed sądami jest język polski.

§ 2. Osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza.

§ 3. O przyznaniu tłumacza osobie, o której mowa w § 2, orzeka sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Wniosek o przyznanie tłumacza zgłoszony w toku sprawy rozpoznaje sąd tej instancji, w której sprawa się toczy.

**Rozporządzenie
Ministra Sprawiedliwości
z dnia.....**

**w sprawie określenia wzoru i sposobu udostępniania urzędowych formularzy wniosku
o przyznanie prawa pomocy oraz określenia wzoru urzędowych formularzy przekazania
wniosku o przyznanie prawa pomocy**

Na podstawie art. 32 ustawy z dniao prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz. U. Nr, poz.....) zarządza się co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa:

- 1) wzór urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy,
- 2) wzór urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy,
- 3) sposób udostępniania osobom zainteresowanym druków urzędowych formularzy, o których mowa w pkt 1).

§ 2. Wzór urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy określa załącznik nr 1 do rozporządzenia.

§ 3. Wzór urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy określa załącznik nr 2 do rozporządzenia.

§ 4.1. Urzędowe formularze wniosku o przyznanie prawa pomocy udostępnia się w budynkach wszystkich sądów rejonowych i ich wydziałów zamiejscowych oraz w budynkach sądów okręgowych.

2. Wzory urzędowych formularzy, o których mowa w ust. 1, Ministerstwo Sprawiedliwości udostępnia także za pośrednictwem Internetu, na stronach oznaczonych www.ms.gov.pl.

§ 5. Rozporządzenie wchodzi w życie w dniu 30 listopada 2004 r.

Załączniki nr 1 i 2¹⁾

¹⁾ Wzory obu formularzy stanowić muszą wierne odzwierciedlenie wzorów, jakie przygotowuje Komisja Europejska w trybie art. 16 dyrektywy z dnia 27 stycznia 2003 r. w sprawie usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze. Do chwili obecnej wzory te nie zostały jeszcze ostatecznie przyjęte przez Komisję, dlatego przygotowanie załączników na obecnym etapie prac nie jest możliwe.

Nie ma też w związku z powyższym pełnej jasności co do tego, w jakiej formie prawnej Komisja przyjmie swoje wzory formularzy i w jaki sposób zostaną one podane do publicznej wiadomości. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że co najmniej wzór formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy zostanie wydany w formie decyzji, która będzie opublikowana w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. W takiej sytuacji być może w ogóle nie będzie potrzeby odrębnego określania w prawie krajowym wzorów wniosku, tylko wystarczy odesłanie do właściwych aktów prawa wspólnotowego. Rozporządzenie ograniczałoby się wówczas do uregulowania sposobu udostępniania formularzy, przy czym – rzecz jasna – zmianie musiałaby ulec treść upoważnienia zawartego w art.32 projektu ustawy. Kwestia ta może być jednak rozstrzygnięta dopiero po przyjęciu wzorów formularzy przez Komisję.

Uzasadnienie

Rozporządzenie stanowi wykonanie delegacji zawartej w art. 32 ustawy z dniao prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, upoważniającej Ministra Sprawiedliwości do określenia wzoru urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy, wzoru urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy oraz sposobu udostępniania osobom zainteresowanym druków urzędowych formularzy.

Wzory urzędowych formularzy mają być w założeniu dyrektywy 2003/8/WE, której implementacji służy wskazana wyżej ustawa, jednolite w skali całej Unii Europejskiej. Dlatego wzory ustalone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości muszą stanowić proste powielenie wzorów, których przygotowanie – zgodnie z w/w dyrektywą (art.17) – należy do Komisji Europejskiej (wspomaganej przez Komitet, o którym mowa w decyzji Rady nr 1999/468/WE).

Proponowany w projekcie rozporządzenia sposób udostępniania osobom zainteresowanym urzędowych formularzy (w grę wchodzi wyłącznie udostępnianie formularzy wniosków o przyznanie prawa pomocy, bo formularzami drugiego rodzaju posługiwać się będą wyłącznie sądy w ich korespondencji z właściwymi organami innych państw członkowskich) wpisuje się w już obowiązujące i stosowane w praktyce rozwiązania dotyczące udostępniania stronom innych formularzy stosowanych w postępowaniu cywilnym.

URZĄD
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ
KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ
SEKRETARZ STANU
Jarosław Pietras

Sekr.Min.JP-1356/04/DPE/mw/kr

Warszawa, dnia 30.08.2004 r.

Pan
Aleksander Proksa
Sekretarz Rady Ministrów

Opinia o zgodności z prawem Unii Europejskiej projektu ustawy o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych, prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej, wyrażona na podstawie art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Komitecie Integracji Europejskiej (Dz. U. nr 106, poz. 494) przez Sekretarza Komitetu Integracji Europejskiej, Ministra Jarosława Pietrasa, działającego z upoważnienia Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej.

W związku z przedstawionym projektem ustawy (pismo nr RM-10-135-04) pozwalam sobie wyrazić następującą opinię:

- I. Projektowana ustawa ma na celu uregulowanie trybu i przesłanek przyznawania osobom fizycznym prawa pomocy, polegającego między innymi na możliwości skorzystania z pełnomocnika oraz zwolnieniu z kosztów sądowych, w postępowaniu w sprawach cywilnych, które ma być wszczęte lub jest prowadzone w innym państwie członkowskim.

Prawo wspólnotowe reguluje kwestie dotyczące pomocy prawnej w ww. rozumieniu w Dyrektywie Rady 2003/8/WE z 27 stycznia 2003 r., która ma na celu usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz. Urz. WE nr L 26, 31.1.2003).

GABINET

SEKRETARZA RADY MINISTRÓW

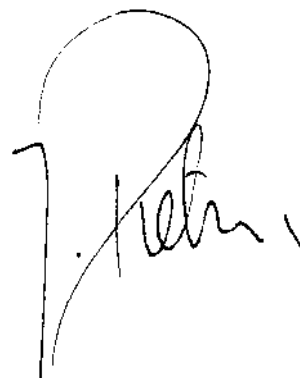
dn. 30.08.2004 r.

4)

III. W konkluzji pragnę stwierdzić, iż projekt ustawy stanowi właściwą i adekwatną transpozycję przepisów Dyrektywy 2003/8/WE do prawa polskiego i w związku z tym jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

Z poważaniem,

Do uprzejmej wiadomości:
Pan Marek Sadowski
Minister Sprawiedliwości

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Kucharski', written in a cursive style.